

מדוע לא יסיר הקב"ה את המחלות בימות המשיח?

מי ירצה "מעדנים" לעתיד לבוא, ומדוע יהיו "מצויין כעפר"?

מדוע דחה הרמב"ם את הלכות מלכים לסיום חיבורו?

הוספה: שיחת הייסוד של תקנת לימוד השיעור היומי ברמב"ם

פתח רבר

ב"ה

בתוך הדברים יתברר גדרו ההלכתי של מלך המשיח, וההפרש בין מצב העולם בימות המשיח למצבו כאשר עושין רצונו של מקום בזמן הזה, תתברר מהותן של הלכות התורה ומעלתן על שאר חלקי התורה, ויתלבנו כמה וכמה דיוקים נפלאים בלשונו של הרמב"ם.

[וזאת למודעי, שהנכלל בקובץ זה הוא חלק קטן מן ה"הדרן" האמור, שעיקרו לבאר באופן נפלא ועמוק את דברי הרמב"ם בהלכות הראשונות של חיבורו אודות יסודות האמונה].

בתור הוספה, הצגנו בזה קטעים מהדברים שנשא רבנו בעת שיסד את התקנה הקדושה בשנת תשד"מ על מהות ומעלת לימוד הרמב"ם היומי.

ואנו תפילה, אשר משמחה זו בגמרה של תורה, בחודש אשר מרבין בו בשמחה, נזכה כל בית ישראל לשמחה בשמחת הגאולה האמיתית והשלמה, שאז, כלשון הרמב"ם בסיום חיבורו, "לא יהי עסק כל העולם כולו אלא לדעת את ה' בלבד . . שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

מכון אור החסידות
יו"ד שבט תשפ"ה

קרב ובא יום חגם של רבבות אלפי ישראל, בו מסיימים את לימוד כל ספר "משנה תורה" לרבינו משה בן מיימון בפעם המ"ד, כפי תקנתו הקדושה של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, שתיקן לימוד יומי בספר משנה תורה על הסדר, שלשה פרקים בכל יום.

ומגלגלין זכות ליום זכאי, א' דראש חודש אדר, שבו מרבין בשמחה, ואין שמחה כשמחת התורה, ועל אחת כמה וכמה סיומה וגמרה של תורה. ותיכף לסיום - התחלה, תחילת הלימוד במחזור המ"ה ביום ב' דר"ח אדר.

בקשר עם יומא טבא לרבנן, מוציאים אנו בזה את הקובץ "ובאותו הזמן", חלק מ"הדרן" על ספר משנה תורה להרמב"ם, שנאמר על ידי כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע לפני יובל שנים, בחורף תשל"ה, ובו ביאור יסודי בשיטת הרמב"ם על גדרם ההלכתי של ימות המשיח, על יסוד דבריו בשני הפרקים האחרונים של הספר העוסקים בימות המשיח.

צוות העריכה וההגהה:

הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב מאיר יעקב זילברשטרום, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

מכון 'אור החסידות', סניף ארץ הקודש ת.ד. 2033 כפר חב"ד, 6084000

Or Hachasidus - Head Office, 1469 President st.
#BSMT, Brooklyn, NY 11213 - United States (718) 534 8673

להערות והארות:

טל' מערכת: 03-3745979 orhachasidutil@gmail.com

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כאופן שהופיעו במקורם, אלא עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים הושמט ריבוי השקו"ט והמקורות שהופיעו במקורם, ויש להיפך, אשר במקור הדברים מופיעים בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו ע"פ המבואר במקומות אחרים בתור רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים, וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

שלימות קיום המצוות

בימות המשיח

מהו ההבדל בין מצב העולם כאשר עושים רצונו של מקום בזמן הזה, לבין המצב המושלם שישרור בימות המשיח? + מדוע הקב"ה לא יסיר את החולאים לעתיד לבוא? + מהו הגדר ההלכתי של ימות המשיח לשיטת הרמב"ם? + ומדוע דחה הרמב"ם את הלכות מלכים לסיום חיבורו?

הדרן על ספר משנה תורה להרמב"ם

וביאור יסודי בעניין מהות ימות המשיח והמצב שישרור אז בעולם

סיומו של ספר משנה תורה להרמב"ם הוא בשני פרקים אודות מלך המשיח והגאולה העתידה לבוא במהרה בימינו, ובהלכה האחרונה של ספרו מתאר הרמב"ם את המצב המופלא שישרור בעולם לעתיד לבוא:

ובאותו הזמן לא יהי' שם לא רעב ולא מלחמה, ולא קנאה ותחרות, שהטובה תהי' מושפעת הרבה וכל המעדנים מצויין כעפר, ולא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד, ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים, וישגו דעת בוראם כפי כח האדם, שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

והנה, תיאור דומה לזה, שכאשר אין רעב ומלחמות וכיו"ב אפשר לעסוק בעבודת ה' במנוחה, כתב הרמב"ם בתחילת פרק תשיעי מהלכות תשובה:

הקב"ה נתן לנו תורה זו עין חיים היא . . והבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחכמתה תמיד, שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כגון חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה כגון שובע ושלוש ורכיב כסף וזהב, כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה כדי שנזכה לחיי העולם הבא.

כאשר מתבוננים בשני תיאורים אלו, עולה שלמרות הדמיון ביניהם, ישנם כמה הבדלים, ומהם:

א. בהל' תשובה מתחיל בכך ש"יסיר מאיתנו כל הדברים המונעים", ומונה ראש וראשון לכולם את עניין ה"חולי", אך בהלכות מלכים אינו מדבר מעניין החולי כלל.

ב. בהלכות מלכים מוסיף שני עניינים: "ולא קנאה ותחרות", דברים שאינם מופיעים בתיאור שבהלכות תשובה.

ג. בהלכות מלכים מוסיף "וכל המעדנים מצויין כעפר", מה שאין כן בהלכות תשובה אין הבטחה על דבר מעדנים שיהיו מצויים.

ויש לבאר את ההפרשים הנ"ל בהקדים ביאור יסוד גדול בעניין מצב העולם בימות המשיח, ומבירור ההפרשים בין הלכות תשובה להלכות מלכים יואר באור חדש תיאורו של הרמב"ם בהלכות מלכים, ויתבהר גדרם ומהותם של ימות המשיח, וכפי שיתבאר להלן.

גדרם ההלכתי של ימות המשיח – שלימות קיום המצוות

כדי להבין אל נכון את עומק ודיוק תיאור מצב העולם לעתיד לבוא, יש לעיין תחילה בעניין תמוה שמצינו שכאשר סידר הרמב"ם את ספר משנה תורה, העמיד בסוף החיבור את הלכות מלכים.

ולאורה, הלא מצוות מינוי מלך היא אחת המצוות שנצטוו בהן מיד עם כניסתם לארץ, וכפי שפותח הרמב"ם את הלכות מלכים "שלש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ, למנות להם מלך . . ולהכרית זרעו של עמלק . . ולבנות בית הבחירה", ואם כן, הי' לו לרמב"ם להעמיד הלכות אלו בחלק מוקדם יותר של ספרו, ובוודאי לא בסיומו?

[ואמנם הרדב"ז בהקדמתו לספר שופטים כתב ש"איחר רבנו ספר זה לפי שדיניו הלכתא למשיחא כגון מינוי סנהדרין והלכות מלכים", אבל ביאורו צ"ע, כי כו"כ הלכות בהלכות מלכים אינן שייכות בימות המשיח (לדוגמא פ"א ה"ח ואילך), ומאידך גם ספרי עבודה וקרבנות הם הלכתא למשיחא, ומכל מקום לא איחרם הרמב"ם לסיום חיבורו (וראה עוד במקור הדברים)].

ויש לומר, שסיום משנה תורה בהלכות מלכים מבטא את מהות החיבור ותכליתו:

תוכן ספר משנה תורה להרמב"ם הוא הלכות מעשיות, ולא שאר חלקי התורה כמו פלפול ואגדה, וכפי שהבהיר הרמב"ם בהקדמתו שעניין ספרו הוא "הלכות הלכות".

והנה, קיום כל הלכות התורה שיך דווקא כאשר ישנו מלך המולך על כל ישראל. או אז ניתן לקיים את מצוות מלחמות השם והכרתת זרעו של עמלק, לבנות את בית הבחירה ולקיים את המצוות הרבות התלויות בבית המקדש.

וכמו שאכן מצינו בדברי ימי ישראל, שרק אחרי שמלך דוד על כל ישראל, סיים את כל מלחמת ה', כבש את כל ארץ ישראל, ועל ידו התחילו ההכנות לבנין בית המקדש בירושלים, ועל ידי זה נוצרה האפשרות לקיים את כל תרי"ג מצוות התורה והלכותיהן.

ועל כן סיים הרמב"ם את ספר הלכות התורה בהלכות מלכים, כדי להדגיש שהלכות התורה באות לשלימותן ע"י המלכים, כי רק כשיש מלך אפשר לקיים את כל הלכות ופרטי המצוות במילואן.

ואת הלכות מלכים גופא סיים הרמב"ם בדיני מלך המשיח, וזאת לפי שמלך המשיח יחזיר את שלימות קיום מצוות התורה.

כי הנה, כאשר מביא הרמב"ם את עניין הגאולה העתידה בספרו, אינו מסתפק בעצם חובת האמונה בביאת המשיח, אלא מדגיש ש"המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות בית דוד ליושנה לממשלה הראשונה, ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל", ואזי "חוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם, מקריבין קרבנות, ועושין שמיטין ויובלות, ככל מצוותן האמורות בתורה".

אין זה סיפור דברים בעלמא אודות הטובה שתהי' בימות המשיח, כי אם זוהי הגדרת עניינו ההלכתי של משיח וחובת האמונה בו. המלך המשיח עתיד להחזיר את המלוכה לישראל – ואזי יוכלו להתקיים מצוות המלך, לבנות את בית המקדש – באופן שישוכו להתקיים מצוות הקרבנות ושאר עבודות המקדש, ולקבץ את נדחי ישראל – כך שיהיו כל ישראל על אדמתם ויתקיימו בשלימות השמיטין והיובלות ושאר המצוות התלויות בכך שכל ישראל על אדמתם.

וזהו עניינו וגדרו ההלכתי של משיח – העמדת מצוות התורה על שלימות קיומן, ומטעם זה סיים הרמב"ם את ספר "הלכות הלכות" בהלכות מלך המשיח, משום שגדר ימות המשיח הוא שאז יושלמו הלכות התורה באופן שתהי' אפשרות לקיים את כל מצוות התורה, ולא רק שתהי' האפשרות לזה, אלא שאז יתקיים כן בפועל.

— ה"חפצא" של כל מצוה תהי' בשלימות מצד טבעה —

לאחר שנתבאר שעניינו של משיח על פי הלכה הוא העמדת קיום המצוות על שלימותו, יש להוסיף ולהעמיק בעניין זה, אשר לא זו בלבד שקיום המצוות יהי' אז בשלימות

מצד בני ישראל מקיימי המצוות, אלא יהי' לדבר ביטוי גם במצב העולם, שהעולם יהי' במצב הכי שלם כפי שצריך להיות ע"פ הלכות ודיני התורה.

כי הנה, בתורה יש כמה וכמה חלקים שאינם נוגעים להלכה, כמו אגדה שאינה למעשה, או פלפולים ושקלא וטריא וסברות ודינים שנדחו ואינם להלכה וכיוצא באלו, ובפשטות, הרי לחלקים אלו של התורה אין השפעה בענייני העולם.

ולעומת זאת, ישנו חלק ההלכה שבתורה, הדינים הנוגעים למעשה בפועל, שהם תוכנו של ספר משנה תורה, כפי שכתב הרמב"ם בהקדמתו "וראיתי לחלק חיבור זה הלכות הלכות בכל ענין וענין", ותוכנו של ההלכות הוא איך צריכה להיות ההנהגה ע"פ תורה עם ענייני העולם שלגביהם נאמרו ההלכות, שהרי לכל הלכה יש בהכרח "חפצא" שאליו היא קשורה, ובה מתקיימת המצווה.

במצוות תפילין על דרך משל ישנן התפילין הגשמיות, במצוות הקרבנות ישנן הבהמות הגשמיות שכשרות לכל קרבן וקרבן, וגם במצוות של חובות הלבבות הרי ישנה מציאות הלב והמוח הגשמיים שבהם מתקיימות מצוות אלו.

בכל מצווה ומצווה, הנה נוסף על הציווי על הגברא לקיים את המצווה, יש גם רצון ה' שתהי' הפעולה בחפצא, באותם ענייני העולם, ובזה גופא, עניין חיובי ושלילי: שאותו עניין בעולם יהי' באופן זה המתחייב על ידי המצווה, וגם שלא יהי' באופן שאינו מתאים למה שציוותה תורה.

ונמצא שתוכנו ומטרתן של הלכות התורה הוא לפעול בעולם שכל עניינו (שאליהם מתייחסות ההלכות) יהיו בהתאם לרצון הקב"ה, ועפ"ז נמצא שכאשר כל פרטי הלכות ודיני התורה מתקיימים בשלימות, הרי גם העולם מתנהג בדיוק כפי רצון הקב"ה, וזהו המצב הכי שלם בעולם, שבכל פרט ופרט שבו הוא מתנהג מתאים להלכות התורה.

והנה, מבואר בסה"ק (ראה גם תורה אור ויחי מו, ד. ספר המאמרים תרל"ז ח"ב עמ' תכ ואילך. וש"נ) שלא זו בלבד שבימות המשיח תהי' האפשרות לקיים את כל המצוות מצד מציאות המלך וקיבוץ גלויות וכו', אלא קיום כל המצוות כולן יהי' בשלימות יותר ממה שהוא בזמן הזה.

ועל פי המבואר למעלה שתכלית המצוות היא לא רק פעולת הגברא אלא גם פעולתן בחפצא של העולם, נמצא שחלק משלימות המצוות לעתיד לבוא יהי' שגם פעולת המצוות בעולם תהי' אז בתכלית השלימות, שכל פרט ופרט בעולם יהי' מתאים בשלימות כפי שצריך להיות מצד דיני התורה.

ולדוגמא: כתב הרמב"ם (פ"ז מהל' איסורי המזבח ה"א ואילך) שאף שאסרה התורה קרבנות בעלי מום, אין זאת שכל התמימים כשרים: "לא כל דבר שאינו פסול מביא אותו לכתחילה, כיצד הי' חייב עולה, לא יביא שה כחוש וכעור ויאמר הרי אין בו מום. . אלא כל שיביא לקרבן יביא מן המובחר. . מביאין אילים ממואב. . יין מקרחיין והלוטיין, וסולת ממכמש ויוחנה, ומביאין שמן מתקוע", וכללו של דבר, "יביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר שבאותו המין. . והוא הדין בכל דבר שהוא לשם הא-ל הטוב שיהי' מן הנאה והטוב".

ומכיון שנתבאר שאז, בימות המשיח, יתקיימו המצוות בשלימותן, וגם עניני העולם יהיו בציור המתאים בכל הפרטים אל מצוות התורה, עולה שבימות המשיח יהיו הבהמות מתאימות בתכלית להקרבת הקרבנות, הן בשלילת המומים והן בשלימות "הנאה והטוב", וכן בכל עניין ועניין הנחוץ לשם קיום המצוות, שבימות המשיח יהיו גם הדברים הגשמיים האלו באופן הכי נאה וטוב ויפה ושלם, כפי שצריך להיות מצד דיני התורה, שכל מצוותיו ית' צריכות להתקיים בתכלית היופי וההידור.

וזהו שסיים הרמב"ם את ספרו שעניינו "הלכות הלכות" בתיאור הנפלא של מצב העולם "באותו הזמן" לעתיד לבוא, משום שאז תבוא לידי ביטוי שלמות הלכות התורה, כאשר פעולת המצוות בעולם תהי' בשלימות -

הן באופן שלילי, שלא יהי' שום פרט בעולם המפריע לקיום רצון הקב"ה, ומונע ומעכב לעבודת ה', כי "לא יהי' שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות", והן באופן חיובי, "שהטובה תהי' מושפעת הרבה וכל המעדנים מצויין כעפר", וכך יהי' קיום מצוות התורה ופעולתן בעולם בשלימות, ו"לא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד. . כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

בימות המשיח לא יהי' חול'י — מצד הטבע

ומעתה יובנו ההבדלים בין תיאור שלימות המצב הגשמי המאפשר את העסק בתורה ומצות כהוגן המבואר בהלכות תשובה למתואר בסוף ספר הי"ד:

בהלכות מלכים מדבר הרמב"ם אודות ימות המשיח, שאז יהי' מצב העולם באופן הכי מושלם כפי המתחייב מצד דיני והלכות התורה, ולעומת זאת בהלכות תשובה מדובר על הזמן שלפני ימות המשיח, בישראל שעושה ולומד התורה "בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחכמתה תמיד", וההבטחה אינה שכללות העולם יהי' במצב שלם, אלא רק "שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה", וזהו שורש הביאור בהבדלים האמורים.

ותחילה יבואר מדוע בהלכות תשובה כשכתב שהשי"ת מסייע לעושי רצונו שיוכלו לקיים את המצוות, מציין תחילה "שיסיר ממנו . . חולי", ובהלכות מלכים אינו שולל את עניין החולי:

בהלכות דעות (פ"ד) כותב הרמב"ם סדר הנהגת האדם למען יהי' לו גוף בריא ושלם, ומבאר שעניין החולי בא בדרך כלל בסיבת הנהגתו של האדם, שנטה אחר תאוות הגוף ולא הנהיגו בסדר הראוי לשמירת הבריאות שמפרט שם, והוסיף הרמב"ם ש"כל המנהיג עצמו בדרכים אלו שהורינו, אני ערב לו שאינו בא לידי חולי כל ימיו".

ועל פי זה נמצא, שמכיוון שמצב העולם בימות המשיח יהי' באופן המתאים והמושלם ביותר להוראות התורה, עד ש"לא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד", הרי בוודאי שחלק מהנהגה זו יהי' שבני האדם ינהגו בסדר ראוי ונכון בשמירת בריאות הגוף, "בדרכים אלו שהורינו", וממילא לא יהי' צורך בהסרת החולי, שהרי כשמתנהגים באופן זה "אינו בא לידי חולי כל ימיו", שאינו שייך מעיקרא עניין של חולי.

אמנם, בהלכות תשובה אין מדובר אודות מצב שהעולם מתנהג כפי המתחייב מצד דיני התורה, אלא העולם כמנהגו וטבעו הרגיל נוהג, ויחד עם זאת מסיר הקב"ה את הדברים המונעים מעבודת ה', וממילא מצד טבע העולם והאדם ייתכן שהאדם יתנהג באופן המזיק לבריאות הגוף, כי כך נתאוה, ויבוא לידי חולי, ועל כך מבטיח הקב"ה "שיסיר ממנו . . חולי", בכדי שיוכל לקיים את המצוות במנוחה.

אך בהלכות מלכים, כאמור, אינו מדבר על הסרת החולי, כיוון שאינו שייך כלל מעיקרא, ואינו במציאות שיבוא לידי חולי.

לשם מה נחוצים ה'מערנים' בימות המשיח?

והנה, נתבאר לעיל שבימות המשיח פעולת ההלכות בעולם תהי' בשלימות עד שכל פרט ופרט בעולם יהי' מתאים בשלימות לדיני התורה, וממילא פשוט שבימות המשיח "לא יהי' שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות", שהרי דברים אלו מנגדים ומפריעים לקיום התורה והמצוות.

אמנם, בזה לבד לא די. שהרי, גדרם של ימות המשיח הוא שאז תהי' פעולת המצוות בעולם בשלימות, ופעולת המצוות אינה לשלול שלא יהיו בעולם עניינים המנגדים ומפריעים לרצון ה', אלא פעולה חיובית בעניני העולם שיתעלו למצב בו יתנהגו רק על פי התורה, רק שלאחרי שנפעל שהעולם יתנהג לפי רצון ה', בדרך ממילא כבר

אין בו דברים המפריעים ומנגדים. והיינו שפעולת המצוות היא לפעול באופן חיובי, והדברים השליליים מתבטלים ממילא.

וממילא, לא די בכך שיתבטלו הרעב והמלחמה ולא יהיו דברים אלו בעולם בפועל, שהרי בזה לבד שאין רעב ומלחמה אין כאן פעולה חיובית, שהדברים שבעולם מתנהגים לפי הוראות התורה, אלא רק שאין כאן דבר המפריע.

ועל כך כתב הרמב"ם בהלכות מלכים, שהסרת הרעב והמלחמה והקנאה והתחרות אינה דבר בפני עצמו, שלילת עניינים מפריעים בלבד, אלא היא תוצאה מכך "שהטובה תהי' מושפעת הרבה".

כלומר, שבימות המשיח, מצד זה שפעולת התורה ומצוות בעולם תהי' בשלימות, ולכן יהי' כל דבר בעולם באופן הכי מושלם, כפי המתחייב מדיני התורה, לכן אז תושפע בעולם טובה גדולה. וכתוצאה מפעולה חיובית זו בעולם, שה"טובה תהי' מושפעת הרבה", בדרך ממילא "לא יהי' רעב ולא מלחמה", שכן כאשר הטובה והמעדנים מצויים לכל, אין מצב של רעב ואין סיבה לקנאה ותחרות, ובוודאי שלא פורצת מלחמה מאחר ואין אודות מה להילחם.

ומעתה יובן מדוע נחוץ להוסיף את הפרט של "כל המעדנים מצויים כעפר", ולא די במה שכתב לפני כן "שהטובה תהי' מושפעת הרבה":

כאשר רוצים שהטובה המושפעת תפעל בבני האדם את שלילת הקנאה והתחרות וכו', אין די בכך שמשפיעים להם טובה, שכן גם בשעה שהאדם מקבל טוב לא תמיד מכיר ברוב טובה שקיבל, ופעמים שאף הטובה אינה מתקבלת אצלו בטוב, כמאמר רז"ל (תענית כג, א לגירסת הע"י) "רוב טובה אינן יכולין לעמוד", ויכול הוא לקנא במה שקיבל חברו, ואזי יש לו "רעבון" ורצון להשיג עוד טובה, ואף להעביר לעצמו את הטובה שביד רעהו, ויש מקום למלחמה.

ועל כן כתב הרמב"ם שנוסף לכך "שהטובה תהי' מושפעת הרבה", הנה גם "המעדנים מצויין כעפר", ש"מעדנים" הם אותם הדברים שהאדם מרגיש בהם הנאה ותענוג, ותענוג הוא דבר המשתנה מאדם לאדם (ראה שו"ע או"ח סי' רפח ס"ב-ג), וכאשר כותב הרמב"ם ש"כל המעדנים מצויין כעפר", היינו ריבוי כל סוגי טובה ועונג שהאדם מכיר ומרגיש.

וזהו גם דיוק לשונו "שהטובה תהי' מושפעת הרבה, וכל המעדנים מצויין כעפר", שבנוגע למעדנים אינו כותב לשון השפעה, כי כאן אין מדובר על עצם ההשפעה מלמעלה, אלא על האופן שבו הטובה שנשפעה מלמעלה מתקבלת ונרגשת אצל האדם, שהיא מצויה אצלו באופן של הנאה ו"מעדנים".

אמנם, מעתה מתעוררת שאלה לאידך גיסא:

מכיוון שמדובר בימות המשיח, זמן רוחני ונעלה שאז "לא יהי" עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד", כיצד יתכן שבני האדם יתענגו ויהנו ממעדנים שהם עניינים גשמיים ונחותים, כלשון הכתוב "מלא כרשו מעדני" (ירמ' נא, לד), שכלשון הרמב"ם בהל' תשובה (פ"ח ה"ו) "דברי הבאי והבל הם"?

והמענה לכך טמון בדיוק לשונו של הרמב"ם "וכל המעדנים מצויין כעפר", והיינו שחשיבותם של המעדנים תהי' אצל בני ישראל כעפר, שהוא דבר שאינו ראוי לאכילה. כלומר, אמנם יהי' לאדם כל מה שאפשר להתענג ממנו, אך היהודי לא יחשיב זאת כלל, והדברים יהיו בעיניו כעפר בעלמא.

והן אמת שיהיו אז גם "מעדנים" כדי שיהי' הגוף בריא ושלם בתכלית, ויהי' מושלם בתכלית עבור עבודת ה', אבל כאשר מדובר על החשיבות של עצם האכילה וההנאה, הרי חשיבותו תהי' כעפרא דארעא ממש.

שליטת המלחמות – פעולה חיובית או שלילית?

כל האמור הוא בנוגע לימות המשיח, אמנם, בהלכות תשובה מדבר הרמב"ם אודות מצב העולם כאשר בני ישראל עושים רצונו של מקום עוד קודם ימות המשיח, ואז העולם עדיין אינו באופן הכי מושלם כפי שיהי' בגאולה, וטבע הדברים הגשמיים יישאר באופן שאינו מתאים בדיוק כפי המתחייב מצד דיני התורה, וההבטחות המנויות שם אינם אלא בכדי ש"נשב פנויים ללמוד בחכמה".

וממילא, הרי אין הכרח ב"מעדנים", שכן אינם מחוייבים לבריאות הגוף, ואדרבא, יכולים הם להזיק למצבו הרוחני של היהודי, שהרי העולם אינו מושלם עדיין, ובזמן הזה עדיין ניכרת חשיבות המעדנים והתענוגים בפני עצמם ולא רק עבור שלימות הגוף לעבודת ה', אלא הם מעדני ותענוגי הגוף.

ובמילא, תענוגי הגוף עלולים לבלבל מעבודת ה', ללימוד התורה וקיום מצוותי', שהרי "כך היא דרכה של תורה פת במלח" כו' (אבות פ"ו, ג), ולכן אינו כותב בהלכות תשובה שהקב"ה ישפיע מעדנים לאדם, אלא רק "ישפיע לנו כל הטובות... המחזיקות את דינו לעשות התורה" – היינו מה שטוב עבור האדם, ולא את אותם עניינים שמתענג ונהנה מהם.

וממילא, מובן גם מדוע בהלכות תשובה לא כתב הרמב"ם שלא תהי' "קנאה ותחרות", מכיוון שבמצב זה שאין מעדנים, הרי יתכן, כמבואר למעלה, שהאדם יקבל טובה אך יקנא וירעב למה שרואה אצל חברו, וממילא שייכת קנאה ושייכת גם תחרות.

ומכיוון שיהי' שייך אז מצב של קנאה ותחרות, הרי ישנה סכנה שיביאו לידי רעב ולמלחמה, והם ימנעו מעבודת ה', ועל זאת כותב הרמב"ם שהקב"ה מבטיח "שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כגון חולי ומלחמה ורעב", היינו שמצד טבע העולם בזמן הזה, גם כשעושים רצון הקב"ה והטובה מושפעת בריבוי, הנה יש קנאה ותחרות, וממילא יש מקום גם למלחמה ורעב, אלא שהקב"ה מבטיח שיסיר אותם מאיתנו למען נוכל לעבדו במנוחה.

וזהו ההפרש בין הלכות מלכים להלכות תשובה, שבימות המשיח מניעת הרעב והמלחמה תבוא על ידי זה שהעולם יהי' מושלם ויתנהג בדיוק לפי דיני התורה – פעולה חיובית שמהותה השפעת טובה הרבה, ובאופן של "מעדנים", עד שאין מקום מעיקרא לקנאה, תחרות, רעב ומלחמה;

לעומת זאת, בזמן הזה, כאשר עושין רצונו של מקום, אזי עדיין טבע העולם אינו מושלם, וגם אין השפעת מעדנים, וממילא יתכנו גם קנאה ותחרות, ולכן נצרכים לפעולה מיוחדת מהקב"ה שימנע רעב ומלחמה (ונוסף על כך יש גם השפעת טובה הרבה עבור האפשרויות לקיום המצוות, אלא שטובה זו אינה מונעת את הקנאה כמבואר למעלה).

— מדוע לא סיים הרמב"ם את ספרו בתיאור 'עולם הבא'? —

על פי כל המבואר למעלה תתיישב תמיהה נוספת:

מכיוון שהרמב"ם מסיים את ספרו בזמן של ימות המשיח, שבו יתעלה העולם ויהי' הכל בשלימות, מדוע לא ממשיך ומתאר את עולם הבא, שכפי שמבאר הרמב"ם הוא תכלית השכר על קיום המצוות?

כי הנה, נודע בשערים מה שמבאר הרמב"ם בהלכות תשובה (ריש פ"ח ואילך) שעולם הבא הוא תכלית השכר הנצחי, וגם ימות המשיח הם רק הכנה והקדמה לבוא לתכלית וסוף השכר שהוא "עולם הבא".

וא"כ, מכיוון שימות המשיח אינם תכלית השכר על קיום המצוות, מדוע כשמסיים את ספרו ומתאר את ימות המשיח לא המשיך ותיאר את העולם הבא (רק בדא"ג בפ"ב ה"ד), שהוא התכלית וסוף השכר?

אמנם על פי המבואר למעלה הדברים מיושבים היטב, שהרי עולם הבא הוא לנשמות בלבד, כמו שכתב הרמב"ם (ריש פ"ח מהל' תשובה) ש"הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא . . אין בו גוף וגו' אלא נפשות הצדיקים בלבד בלא גוף כמלאכי השרת",

וא"כ בעולם הבא אין שייך עניין קיום המצוות כלל, והוא רק "מתן שכרן של מצוות", וממילא אין מקומו בסיום וחיותם ספר שעניינו הוא הלכות בלבד, וסיומו צריך לעסוק בתכלית השלימות של ההלכות והמצוות ומטרתן.

ולכן סיים הרמב"ם את ספרו בתיאור ימות המשיח והמצב הנפלא שישורר אז בעולם - לא בכדי לתאר את שכרן של מצוות, אלא משום שאז, בימות המשיח, יהי' קיום ההלכות בשלימות על ידי המלך ובית המקדש וקיבוץ נדחי ישראל, וגם פעולתן בעולם תהי' בשלימות כאשר העולם יתנהג בדיוק כפי המתחייב מדיני התורה, והרי זו תכלית ספר "הלכות הלכות", שהעולם כולו יתנהג לפי רצון הקב"ה, כך ש"לא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד . . כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

(ע"פ תורת מנחם הדרנים על הרמב"ם וש"ס עמ' סד ואילך)

מתכניין השלמה להתחלה - "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון" . . כוונת הרמב"ם . . היא לא רק להתאמתות מציאות השם כיסוד ועמוד לכל התורה, אלא גם ליסוד ועמוד דלימוד הלכות התורה, שהלימוד צריך להיות חדור בתוכן של ידיעת השם . . השלימות האמיתית דלימוד הלכות התורה היא לא רק כדי לידע איך להתנהג בעולם . . אלא לימוד חכמתו ורצונו של הקב"ה, ידיעת השם (סיום מחזור שביעי - ח' מרחשון ה'תשנ"א)

הצעת התקנה רלימוד הרמב"ם וטעמיו

תוכן חלק מדברי כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע

בעת שהציע לראשונה את תקנת לימוד הרמב"ם, בשיחת אחרון של פסח ה'תשד"מ בשיחה זו מבוארים היטב טעמי תקנה זו ומעלותי, וכן הסיבות לאופן סדר הלימוד שנקבע

הרמב"ם מיוחד בכך שמקיף את כל הלכות התורה

כידוע, מצינו בהלכות תלמוד תורה כמה אופנים ודרגות בלימוד שמחוייב בהם כל איש ישראל, וכולם מגדר מצות התורה: חדא, הוא לימוד המוגבל רק להלכות הצריכות. "לימוד המביא לידי מעשה שהן הלכות הצריכות לכל אדם לידע אותן לקיים המצוות כהלכתן" (הל' ת"ת לאדמו"ר הזקן פ"ב ס"ט. וש"נ). ולמעלה מזה הוא לימוד שהוא בבחינת "ידיעת התורה" כשלעצמה. שכל אחד מחוייב "לידע כל התורה שבכתב ושבעל פה כולה", שבזה נכלל "כל התלמוד בבלי וירושלמי ומכילתא וספרא וספרי ותוספתות וכל המדרשים. . ומדרשי רשב"י כו' לקיים מצות שמור תשמרון את כל המצוה וגו'" (שם פ"א ס"ד. רפ"ב. פ"ב ס"י. וש"נ. וראה רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ז-יב), כולל לימוד כל ההלכות, האגדה וסודות התורה כו' (פ"א ס"ד. פ"ב ס"ב. וש"נ. רמב"ם שם הי"ב).

והנה, בין ב' הדרגות הנ"ל גופא יש גם דרגת מיצוע, שהרי בלימוד גופא (לימוד כשלעצמו, ולא זה שהוא רק על מנת לעשות) יש מעלה מיוחדת בלימוד הלכות שבתורה, כדברי הש"ס במגילה (כח, ב) - ש"הלכות" (דוקא) נקראות "תגא וכתרה של תורה", ובהמשך לזה איתא התם "תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום כו'" (וראה תניא אגרת הקודש סכ"ט). ולפ"ז נמצא שיש ללמוד כל ההלכות שבתורה, גם אלו שאין נוהגות וצריכות, שהרי בזה אין חילוק בין הלכות הצריכות להלכות שאינן צריכות (ועוד מצינו לימוד מיוחד בכדי לחקוק דברי תורה במוח הזכרון. ראה לקוטי תורה קדושים ל, ד).

ועיין בסמ"ג בהקדמתו למצוות עשה: "כי המצות אשר צוה אדון העולם יש לידע יסודותיהם אע"פ שאינם צריכין עתה, כי על כל המצות נצטוינו ולמדתם אותם ונאמר שמור את כל המצוה אשר אנכי מצוה אתכם וגו', ונאמר ושמרתם מצותי ועשיתם אותם, הא למדת שהשמירה והעשייה שני דברים הם, כי אין שמירה אלא בלב . . וכן אמרו רבותינו ושמרתם זו המשנה ועשיתם זו העשייה". ע"כ.

והנה, בענין לימוד הלכות (הדרגא השלישית) יש מעלה מיוחדת בספרו של הרמב"ם, שהרי רק בו נתבארו כל הלכות התורה כולה (מה שאינו כן בספרי שאר הפוסקים, כמו הרי"ף וכיו"ב, וכן ה"שלחן ערוך", שבהם לא הובאו כמה וכמה מצוות שאינן נוהגות בזמן הזה וכיו"ב), כמו שהקדים הרמב"ם לספרו: "חיבור זה מקבץ לתורה שבעל פה כולה כו', אדם קורא בתורה שבכתב תחילה ואח"כ קורא בזה ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה". ועיין במש"כ בספר אור צדיקים להר"מ פאפירש (סכ"ב אות יט): "צריך אדם להשלים תרי"ג מצוות, במעשה בדיבור ובמחשבה, ולכן יש ללמוד יד הגדולה להרמב"ם כו' שיש בו ביאור תרי"ג" (וראה גם הל' ת"ת שם פ"ב סי"א).

ונמצא, שעל ידי לימוד "משנה תורה" להרמב"ם מקיימים את המצוה דלימוד וידיעת הלכות התורה כולה בשלימותה.

[ואף שפסק אדמו"ר הזקן שיש ללמוד הלכות עם הטעמים – הרי בלימוד ספרו של הרמב"ם עסקינן, דס"ל שיכולים להורות גם בלא לימוד טעמי ההלכות, שלכן חיבר ספרו בלי נתינת טעמים להלכות כלל (ראה מ"ש אדמו"ר הזקן בקו"א להל' ת"ת רפ"ב).

ובאמת כבר נתבאר במק"א (לקוטי שיחות חל"ו עמ' 16 ואילך) בארוכה בדרך חדשה, דגם לשיטת אדמו"ר הזקן שפסק כהר"ש דצריך ללמוד הלכות בטעמיהן – עדיין יש מעלה בלימוד הלכות פסוקות של כל התורה מלימוד רק קצת מההלכות בטעמיהן].

האחרות הנעלית ביותר – בלימוד התורה

והנה, כבר נודע בשער בת רבים גודל מעלת סדר לימוד אחד ע"י רבים מישראל בשוה, שהיא מהדרכים לאחד בין בני ישראל. וכמובן בפשוטו של דבר, שכאשר כמה וכמה מישראל לומדים ענין אחד, מדברים ומפלפלים זה עם זה בלימוד התורה, ומתוסף בהבנת כל אחד בענין זה. ואף ש"אין דעותיהם שוות" (ראה ברכות נח, רע"א. סנהדרין לח, א. ועוד), הרי סוף סוף נעשה רגש של אהבה וקירוב ביניהם, כמאמר רז"ל (קידושין ל, ב) בפירוש הפסוק (חוקת כא, יד) "את והב בסופה": "שנעשים אוהבים זה את זה".

ובעמקות יותר, כאשר כל בני ישראל מתאחדים על ידי לימוד ענין אחד בתורה. הרי מכיון שבלימוד התורה נעשה "יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו כו'" בין שכלו

של האדם והתורה (תניא פרק ה), נמצא, שכאשר כמה וכמה מישראל לומדים בשכלם והבנתם ענין אחד בתורה, אזי נוסף על היחוד דכל אחד ואחד עם התורה, מתאחדים כולם זה בזה ב"יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו", אחדות אמיתית ונצחית, שהרי כהלשון הידוע – "התורה היא נצחית" (תניא ריש פרק יז ובכ"מ. וראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט. הל' מלכים פ"א סה"ג).

וכבר דובר בכמה הזדמנויות על הצורך בהשתדלות לאחד את כל אחינו בני ישראל, ובפרט שעל ידי זה מקרבים את הגאולה, מכיון שסיבת הגלות היא היפך הענין דאהבת ישראל (יומא ט, ב).

וכיון שכל עניני בני ישראל ושלמותם שייכים ותלויים בתורה ושלמותה (ישראל מתקשראן באורייתא (זהר ח"ג עג, א)) – יש להתאחד על ידי לימוד הכולל את כל התורה כולה.

ובענין זה יש מעלה מיוחדת בספר "משנה תורה" ("יד החזקה") להרמב"ם, אשר כמו שהאריך הרמב"ם בהקדמתו לספר היד, זהו ספר של "הלכות הלכות", ה"מקבץ לתורה שבעל פה כולה", וכל זה כתוב "בלשון ברורה ודרך קצרה" ("לשון צח וקצר כלשון המשנה" (כסף משנה בהקדמה)), וכידוע גודל הדיוק בלשונו של הרמב"ם בספרו "יד החזקה" – וכתבו בלשון הקודש (דלא כשאר חיבוריו) – עד לדיוק באופן חלוקת ההלכות כו'.

מסלולי לימוד הרמב"ם היומי

ומפני טעמים הנ"ל (ועוד טעמים) – באתי בהצעה: בנוסף על השיעורים הקבועים שיש לכל אחד בלימוד הש"ס בבלי וירושלמי, וכן לימוד הלכות הצריכות למעשה, וכל שאר השיעורים בתורה כל חד וחד לפום שעורא דילי – כדאי ונכון ביותר שכל אחד ואחד יקבל על עצמו (בלי נדר, כמובן) ללמוד שיעור קבוע בספר "משנה תורה" להרמב"ם. היינו, שיחלק את ספר הרמב"ם לשיעורים קבועים לכל יום ויום, כך שמדי יום ביומו ילמדו כולם שיעור אחד, עד לסיום כל ספר הרמב"ם – כולם ביום אחד.

ועל דרך החלוקה הידועה שחילקו את הש"ס (תלמוד בבלי, ועד"ז – תלמוד ירושלמי), שבכל יום ויום ילמוד כל אחד שיעור קבוע, עד שבמשך זמן מסויים יסיים בעצמו את כל הש"ס.

ובנוגע לאופן חלוקת פ"ג ההלכות שבספר היד וקביעת השיעור היומי – הצעתי כדלקמן:

(א) מובן ופשוט שהלימוד צריך להיות מתאים ככל האפשרי לרצון (המחבר) הרמב"ם, כולל כפי הסדר שקבע. ולכן, ביום הראשון ילמדו את הקדמת הרמב"ם, ובימים שלאחריו

- מנין המצוות (מצוות עשה - ביום שני, ומצוות לא תעשה - ביום שלישי, ומנין המצוות על סדר הלכות הרמב"ם - ביום ד'), ובימים שלאחרי זה - ילמדו שלשה פרקים בכל יום.

ומהנכון לעשות, כמנהג ישראל בכיו"ב, סיום ביחד עם סעודה (או התוועדות) לגמרה של (משנה) תורה ברבים, ו"ברוב עם הדרת מלך" (לשון הכתוב - משלי יד, כח).

ב) אלה שמפני סיבות קשה להם ללמוד שלשה פרקים בכל יום - ילמדו פרק אחד בכל יום, לאחר לימוד ההקדמה ומנין המצוות כו' בימים הראשונים, בשיעורים קטנים יותר, לפי ערכם, כך שיסיימו את לימוד הספר כולו במשך שלש שנים.

ולהעיר משני המנהגים באופן השלמת התורה, תורה שבכתב - בשנה אחת, או בשלש שנים (רמב"ם הל' תפילה רפ"ג. ממגילה כט, ב). ומזה סמוכין בנוגע ל"משנה תורה" (משנה תורה שבכתב) דהרמב"ם.

ומזה סמוכין גם כן - אשר כשם ש"המנהג הפשוט בכל ישראל שמשלימים את התורה בשנה אחת" (רמב"ם שם) - כדאי ונכון להשתדל להשלים את הלימוד ד"משנה תורה" בשנה אחת. ורק אלה שאי אפשר להם בכך - ישלימו את הלימוד בשלש שנים.

ג) מכיון שלימוד שלשה פרקים בכל יום אינו יכול להיות בעיון והעמקה כל כך - כדאי ונכון ביותר שאלה השייכים ללימוד באופן של עיון והעמקה כו', ילמדו על כל פנים הלכה אחת (או פרט מסויים בהלכה זו) משיעור היומי בעיון והעמקה, לפי ערכם.

וזהו בהוספה על לימוד השיעור היומי כולו - שבו דוקא מעלת האחדות עם שאר הלומדים.

תקנת הלימוד גם ל"טפכם ונשיכם"

כדי לאחד על ידי לימוד זה את כל ישראל, באופן ד"נצבים כולכם" (נצבים כט, ט-י) לפני השם, כולל "טפכם ונשיכם", "בנערינו ובזקנינו" (בא י, ט) - כדאי ונכון שגם הנשים והקטנים ישתתפו בזה, ואדרבה - מכיון ש"והשיב לב אבות על בנים", על ידי בנים (מלאכי ג, כד ובפרש"י), מובן, שהאחדות דקטנים פועלת ומוסיפה בהאחדות של הגדולים.

ואף שאינם שייכים ללימוד הספר "משנה תורה" - ילמדו מעין ספר זה, ספר המצוות להרמב"ם:

בהקדמתו לספר המצוות כותב הרמב"ם שספר זה מהווה "פתיחה" ו"הקדמה" לספר ה"יד", בו מונה ומבאר בקיצור את כל תרי"ג המצוות שנתבארו בארוכה ובפרטיות בספר ה"יד".

ולהעיר, שספר המצוות לא נכתב בלשון הקודש (כספר ה"יד"), כי אם בשפת המדינה, בלשון המורגל בזמנו בפי עמא דבר, ורק אחר כך תורגם ללשון הקודש על ידי ר' משה ב"ר שמואל אבן תיבון. שמזה מובן, שהלימוד בספר זה שייך גם לאלה שאינם שייכים עדיין ללשון הקודש, קטנים בדיעה, כולל גם קטנים כפשוטם, קטנים בשנים (שיסבירו להם באופן המתאים לפי ערכם).

ולכן: אלה שאינם שייכים ללימוד ספר ה"יד" ילמדו ענינים אלה כפי שנתבאר (בקיצור) בספר המצוות להרמב"ם.

וכדי לאחד את כל הלומדים, הן אלה שילמדו ספר ה"יד", והן אלה שילמדו ספר המצוות - כדאי שהלימוד בספר המצוות יהי' במקביל ללימוד בספר ה"יד". כלומר, ללמוד בכל יום ויום את המצוות המבוארות בשיעור היומי לספר ה"יד" (ולא לפי הסדר בספר המצוות), כך שכולם ילמדו את אותן המצוות באותו פרק זמן: הגדולים - בספר ה"יד" (בארוכה), והקטנים - בספר המצוות (בקיצור).

מכיון שבימים הראשונים ילמדו את ההקדמה לספר ה"יד" (ומנין המצוות כו') - הנה במקביל לכך ילמדו בספר המצוות חלק מההקדמה לספר המצוות וחלק מ"ד השרשים אשר בהתחלתו, כל חד לפום שיעורא דילי'.

ובאותם ימים שהמצוות המקבילות להלכות שבספר ה"יד" מספרן מועט - יחזרו עוד הפעם על השיעור היומי בספר המצוות (המקביל לספר היד), ונוסף לזה ישלימו במשך כמה ימים את לימוד י"ד השרשים.

ויהי רצון שהצעה זו תתקבל אצל כל בני"י בכל מקום שהם.

וע"י התאחדותם של כל בני"י - "כולכם" - בלימוד ענין אחד בתורה (בכללות הענין ובמקורו בתושב"כ, תורת משה), ועוד לפני הלימוד בפועל, כי אם תיכף ומיד עם קבלת החלטה טובה בזה, תבטל סיבת הגלות ובמילא יבטל המסובב - הגלות, ותיכף ומיד תבוא הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

ובקרוב ממש נזכה לקיום היעוד שבו מסיים הרמב"ם וחותם את הלכות מלכים ומלחמותיהם ואת כל ספרו "יד החזקה": "ולא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד, ולפיכך יהיו כל ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם שנאמר (ישעי' יא, ט) כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

